

SDUDII ȘI CERCETĂRI: ȘTIINȚE ALE EDUCAȚIEI

PROBLEMA FORMĂRII MATURITĂȚII ȘCOLARE ȘI A COMPORTAMENTELOR DE BAZĂ ÎN PREȘCOLARITATE

Stela CEMORTAN

Institutul Științe ale Educației

The present article deals with the implementation in practice of the new variant of the entire university education. In the approach of this reform it is needed: the solution of the problem of reorganization of the educational system in the kindergarten for innovation of the process of preparing of children for the life, and what is more important for school.

Implementarea în practică a noii variante a Legii Învățământului din Republica Moldova prevede regândirea structurii și conținutului întregului sistem al învățământului preuniversitar. În perspectiva reformei se cere și rezolvarea problemei restructurării sistemului educațional din instituțiile preșcolare în vederea îmbunătățirii procesului de pregătire a preșcolărilor pentru viață și, în special, pentru o etapă nouă – viața de școlar. Rezolvarea acestei probleme depinde de mai mulți factori, principalii fiind formarea comportamentelor de bază care includ: educarea sociabilității, educarea afectivității, educarea motivației și voinței, dezvoltarea fizică și psihomotrică, pentru sănătate și familie, educația personală și dezvoltarea capacităților intelectuale etc.

Realizând aceste obiective, cadrele didactice din grădinițe cu ajutorul părinților copilului, în măsura posibilităților, vor pune bazele personalității. Această acțiune pedagogică actualmente se înscrie ca un obiectiv major al procesului educațional în Curriculumul educației copiilor de vârstă timpurie și preșcolară din Republica Moldova.

Influențele formative cărora sunt supuși copiii în grădinițe în vederea formării maturității școlare sunt activitățile: practice, de joc și verbale. Un rol aparte la vârsta de 5-7 ani le revine atât activităților colective, cât și a celor opționale. Interrelațiile ce se promovează aici înregistrează progrese reale în dezvoltarea fizică și a celor trei domenii ale activității psihice a copilului:

- procesele cognitive și dezvoltarea vorbirii;
- procesele afectiv-motivaționale;
- dezvoltarea voinței și a conduitei social-morale.

Aceste domenii prevăd influențe directe asupra formării personalității în devenire. E de menționat că termenul „personalitate” în psihologie (după G.Allport) are peste 50 de definiții. Dar comună pentru toate definițiile este ideea că *personalitatea este un sistem hipercomplex*, alcătuit din *competențe biopsihosociale*. Toate aceste competențe sunt fundamentale și încep să se dezvolte în prima copilărie (0-7 ani).

Obiectivul principal al grădiniței de copii, în procesul de dezvoltare a personalității copilului, este formarea competențelor psihice (E.Verza) și ca rezultat – formarea maturității școlare care trebuie dezvoltată pe tot parcursul vârstei preșcolare.

În psihopedagogie una dintre cele mai recunoscute teorii cu referire la maturitatea școlară este „schema maturității școlare” elaborată de E. Bernart care consideră că „copilul – personalitate matură pentru școală” trebuie să atingă următoarele niveluri de maturitate:

- maturitate *fizică* – rezistență la efort;
- maturitate *mentală* – capacitatea de analiză și planificare, înțelegerea unor norme;
- maturitate *volitivă* – capacitatea de autoreglare, de a-și inhiba impulsurile și de a-și regla trebuințele;
- maturitate *sociabilă* – trebuința, necesitatea de apartenență la grup, conduita socială adecvată în grup;
- maturitate *morală* – sentimentul datoriei și al responsabilității, conștiința sarcinii;
- maturitate pentru *muncă* – capacitatea de concentrare, atenție și perseverență.

Evident, starea de „pregătire psihologică” prin care este asigurată integrarea și adaptarea copilului la mediul școlar instituțional este rezultatul întregii activități a copilului la grădiniță.

Un aspect esențial al acțiunilor educative realizate în instituțiile preșcolare în vederea pregătirii pentru școală este și *modelarea personalității copilului, formarea comportamentelor de bază pentru această vârstă*.

Interesantă, din punctul nostru de vedere, este concepția psihologului român Emil Verza care susține că „toate componentele biopsihosociale ale personalității sunt fundamentale, dar ponderea lor este diferită: factorul biologic este necesar, dar insuficient, pe când factorul sociocultural este indispensabil și determinant, influențând conduita psihologică a individului printr-o dezvoltare progresivă a structurilor sale psihocomportamentale”.

Majoritatea psihologilor care au abordat această problemă (G.Allport, Z.Ezechil, E.Bernart, A.Zaporojeț, D.Elconin, U.Șchiopu, E.Panfil etc.) consideră că numai în interacțiune cu mediul înconjurător, prin activitățile de joc, cunoaștere, învățare etc. „care contribuie la formarea și dezvoltarea întregului său psihism se face posibilă *elaborarea de comportamente* tot mai adaptabile”. Iar P.Popescu-Neveanu menționează că „sistemul psihic uman prin capacitățile sale de autoorganizare și autoreglare în interacțiune cu mediul înconjurător reprezintă personalitatea în sensul ei larg”. Autorul consideră că „din punct de vedere ereditar, copilul nu posedă structuri reactive suficiente pentru o maximă adaptare și integrare în viață, dar este în stare să dobândească mecanisme noi și complexe...”.

Aceste considerente psihologice permit să acceptăm ideea că „*interacțiunea dintre organism și factorii ambianței* facilitează nașterea psihogenezei și a *manifestărilor psihocomportamentale* tot mai evaluate”. De aici și concluzia că omul se naște întâi ca organism și ulterior, treptat, se formează ca personalitate *în baza psihogenezei și a manifestărilor psihocomportamentale*.

Încă Jean Piaget în lucrarea „Psihologie și Pedagogie” scria că „pe tot parcursul existenței sale copilul își însușește modalități cognitive, tehnice și raționale asimilându-le și acomodându-se la ele în raport cu structurile sale interne. În felul acesta se formează noi *modalități de cunoaștere și comportamente* (în funcție și de disponibilitățile de energie pe care le are fiecare individ)”.

Ursula Șchiopu, de asemenea, consideră că „datorită energiei deosebite pe care o are copilul, prin joc și imitație, prin învățare și modelare, prin activitate și motivație se poate determina consolidarea structurilor intelectului, dezvoltarea psihocomportamentală și a dimensiunilor personalității”.

Aceeași idee e susținută și de W.James care consideră că „intensa dezvoltare psihică a copilului și frecventarea instituțiilor preșcolare determină o mai facilă adaptare și elaborare a unor comportamente diverse față de aceeași situație”. W.James în continuare atenționează adulții: „Trebuie remarcat că în unele situații se pot produce distorsiuni comportamentale ca urmare a prezenței concomitente a copilului în cele două medii – familia și grădinița – ce sunt percepute de dânsul ca fiind concurente. În acest caz copilul se poate manifesta disponibil, afectuos, cooperant într-un mediu și negativist, opozant, anxios în altul...”.

Necesitatea formării la timp a comportamentelor de bază ale copilului este menționată și de psihologii care se preocupă de problemele dezvoltării și educației în perioadele pubertății și adolescenței. Ei susțin că în această perioadă „se construiesc dimensiunile fundamentale ale identității și personalității ceea ce *generează comportamente cu mare disponibilitate de energie*”. Astfel, se contrazic ideile psihologilor M.Mead și M.Debesse despre „crizele de originalitate” și se fundamentează necesitatea „oferirii unui climat social pozitiv și luarea în considerare a specificului evoluției *relației personalitate-comportament*”.

Multe dintre concluziile la care s-a ajuns în psihopedagogie cu referire la această problemă (personalitate-comportament) sunt generalizate în lucrarea lui E.Verza „Relația dintre personalitate și comportament în perspectiva devenirii umane”. Aici psihologul menționează că pentru ființa umană, indiferent de vârstă, *se recunoaște existența unei tipologii a personalității ceea ce facilitează diversificarea formelor comportamentale*. În același timp, autorul atenționează că „nu trebuie uitat că orice *formă comportamentală* odată manifestată influențează structurile personalității și poate determina o consolidare a acestora sau, dimpotrivă, o sporire a labilității, mai ales când ele sunt fragile”.

O atenție aparte merită și concluzia generală la care au ajuns psihologii că atât structurile de personalitate, cât și formele comportamentale (ceea ce poate fi numit *nucleul energiei psihice*) pot fi apreciate ca rezultând din structurile înnăscute ale copilului și care transpar în tipologia personalității și comportamentului.

Deci, din cele expuse putem concluziona că *comportamentul* are rolul de dinamizare și orientare, dar se încarcă tensional prin manifestările individului. De aici importanța acestor manifestări nu numai pentru in-

divid ci, în egală măsură, și pentru cei din jur, care sunt interesați în a consolida formarea comportamentelor începând cu vârsta timpurie și în consolidarea acțiunilor formative ale personalității copilului în perioada formării maturității școlare.

În Curriculumul preșcolar este stipulat că obiectivul fundamental al educației și instruirii preșcolarilor de 5-7 ani îl constituie dezvoltarea personalității. Potrivit acestui obiectiv, procesul educațional în grupele pregătitoare, indiferent de locul organizării (grădiniță sau școală), va fi orientat spre respectarea ritmului propriu de dezvoltare a fiecărui copil, dezvoltarea fizică armonioasă, educarea sociabilității, satisfacerea necesităților afective, dezvoltarea sferei cognitive, stimularea activităților dominante (jocul, comunicarea) și formarea premiselor activității de învățare.

Procesul de formare a maturității școlare și de dezvoltare a personalității copiilor va fi orientat spre formarea culturii spirituale și a celei fizice care se vor realiza în procesul formării comportamentelor de bază pentru această vârstă. Obiectivele formării maturității școlare și a comportamentelor de bază prevăd următoarele comportamente:

Comportamentul social:

- formarea calităților morale și a trăsăturilor de caracter;
- relevarea și respectarea poziției altui om;
- cultivarea disciplinei conștiente, a priceperii de a înțelege drepturile și obligațiile sale;
- pregătirea copilului pentru noul statut social, cel școlar, și respectarea acestui rol în procesul instruirii;
- formarea priceperii de a aprecia din punct de vedere moral și civic comportamentul propriu și pe cel al colegilor;
- facultatea de a respecta interesele și regulile stabilite de colectivul copiilor.

Comportamentul afectiv:

- formarea mecanismelor reglării volitive a acțiunilor:
 - minimalizarea reacțiilor impulsive;
 - capacitatea de a-și subordona și ierarhiza acțiunile;
 - posibilitatea de a învinge dificultățile;
 - gradul de independență;
 - priceperea de a reacționa adecvat la aprecierea sarcinii îndeplinite;
 - capacitatea de a-și analiza în mod independent rezultatul obținut;
 - ritmul de lucru;
 - respectarea anumitelor norme de conduită;
- gradul de dezvoltare a sferei emoționale: generalizarea emoțiilor:
 - capacitatea de a-și stăpâni emoțiile;
- nivelul de pregătire motivațională;
- atitudinea pozitivă a copilului față de școală, dorința de a însuși noi cunoștințe (impulsuri cognitive), motive sociale, dezvoltate și exprimate prin tendința de a ocupa poziția de elev;
- subordonarea motivelor, în sistemul ierarhic al cărora motivele și interesele cognitive încep a deveni dominante.

Comportamentul cognitiv:

- capacitatea de a-și concentra atenția în activitate;
- prezența reprezentărilor și a unor cunoștințe despre mediul ambiant (important este nu volumul lor, ci calitatea, gradul de generalizare a cunoștințelor, capacitatea copilului de a manipula cu ele în plan interior);
- posedarea elementelor inițiale ale gândirii analitice; capacitatea de a evidenția caracteristicile generale ale obiectelor și relațiile dintre fenomene;
- orientarea după model în procesul de lucru, capacitatea de a copia modelul exact și de a lucra conform regulii;
- nivelul de pregătire pentru reglarea conștientă a activității cognitive;

- prezența intereselor cognitive și a premiselor creativității;
- posedarea mijloacelor senzoriale și intelectuale; experiența senzorială;
- posedarea acțiunilor de percepție orientate spre analiza obiectelor, fenomenelor, însușirilor și relațiilor dintre aceste obiecte și fenomene;
- utilizarea elementară cu succes a sistemului etaloanelor senzoriale;
- formarea coordonării vizual-motrice, percepția relațiilor fonofigurale, a poziției obiectului în spațiu.

Comportamentul verbal:

- dezvoltarea funcției semantice și comunicative a limbajului;
- posedarea practică a tuturor aspectelor limbii materne (vocabular, cultură fonetică, corectitudine gramaticală, limbaj coerent, expresiv);
- prezența și gradul de dezvoltare a formelor limbajului: situative, contextuale și expresive;
- dezvoltarea literară (perceperea, analiza elementară, reproducerea textelor, creativitatea);
- formarea limbajului literar;
- asocierea sunetelor vorbirii cu semnele lor corespunzătoare (literele). Formarea premiselor citirii și scrierii;
- dezvoltarea creativității verbale.

Comportamentul motor:

- orientarea în timp și spațiu;
- posedarea deprinderilor și calităților motrice de bază;
- formarea obișnuinței de efectuare independentă a exercițiilor fizice;
- coordonarea auditiv-motorie;
- dezvoltarea fizică armonioasă, formarea și perfecționarea capacităților psihomotrice;
- fortificarea sănătății, formarea deprinderilor sano-igienice.

Bibliografie:

1. Ezechil L., Păiși M. Laborator preșcolar – ghid metodologic. Editura VI integral, 2001.
2. Curriculumul preșcolar. Educația și instruirea copiilor de 5-7 ani în grupele pregătitoare. - Chișinău: Epigraf, 2000.
3. Piaget J. Psihologie și pedagogie. - București: E.D.P., 1972.
4. Allport G. Structura și dezvoltarea personalității. - București: E.D.P., 1981.
5. Șchiopu U., Verza E. Psihologia vârștelor. - București: E.D.P., 1981.
6. Verza E. Relația dintre personalitate și comportament în perspectiva devenirii umane. - București: E.D.P., 2001.
7. Popescu-Neveanu P. Personalitatea și cunoașterea ei. - București: Editura Militară, 1969.

Prezentat la 13.05.2008